

Inna Gruzina
*Doctor of Economic Sciences, Docent,
Professor at the Department of Management, Business and Administration
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics*

Грузіна І.А.
*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця*

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-576-1-6>

THE CONCEPT OF LIFE CYCLE IN THE MANAGEMENT OF AN ORGANISATION

КОНЦЕПЦІЯ ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ В УПРАВЛІННІ ОРГАНІЗАЦІЄЮ

Ймовірність успіху діяльності сучасних організацій знаходиться під впливом мінливих факторів середовища, що обумовлюють зміну стадій життєвого циклу (ЖЦ) та досягнення проміжних цілей розвитку. Жодна з організацій не розвивається без змін. Це є природним та зрозумілим в умовах конкурентного середовища незалежно від обраної стратегії управління, адже обумовлює безперервний розвиток організації та є головною детермінантою функціонування. Обов'язковим є визначення стадій ЖЦ з урахуванням особливостей стану й різного характеру діяльності організації на кожній з них, пріоритетних управлінських задач, що потребують вирішення. З огляду на це, завданням керівників організацій, які визнають важливість та будують діяльність з урахуванням стратегії їх розвитку, є прийняття правомірності концепції ЖЦ та усвідомлення доцільності її практичної імплементації.

Світова економічна криза, що має проявом спад виробництва, розгортання інфляційних процесів, зростання соціальної напруги, супроводжується стратегічною невизначеністю через нестабільне організаційне середовище, уповільненням темпів зростання у сукупності з обмеженістю ресурсів [1], підсилює інтерес дослідників до інтерпретації концепції ЖЦ у контексті сучасної управлінської та організаційної науки. Вона дає менеджменту нові ідеї, підходи та можливості їх впровадження в управління організацією для забезпечення зростання та стабільного розвитку. Отже, метою статті є обґрунтування доцільності впровадження концепції ЖЦ в управління сучасною організацією в умовах непередбачуваності та динамічності процесів.

Закономірність перебігу стадій ЖЦ організації є інструментом відстеження динаміки її функціонування, стану ресурсів, зовнішнього середовища, діагностики й нейтралізації можливих криз, нівелювання впливу чинників порушення стійкості із послідовним прогнозуванням організаційного розвитку, ймовірних критичних періодів, оцінювання управлінських дій та відповідності управлінських рішень актуальному етапу функціонування, конкретизації стратегії діяльності із своєчасним здійсненням необхідних перетворень.

Нерозуміння станів розвитку обумовлює неспроможність керівництва розуміти існуючі проблеми, підвищуючи ймовірність «заморожування» організації або її занепаду, незважаючи на ринкові можливості. Вивчення ознак проходження організацією етапів розвитку допомагає оцінити ступінь прийнятності та відповідності стилю керівництва актуальним завданням [2]. Тобто нагальною стає потреба у розкритті сутності ЖЦ організації з виділенням й характеристикою його стадій, домінуючої управлінської проблеми, пріоритетних завдань, що допомагає обрати відповідний стиль управління [3].

Але, як часто відбувається у науковому просторі, найбільш актуальні та активно обговорювані питання не мають єдиного підходу до розв'язання через міждисциплінарну природу та широке коло авторитетних думок. Так відбувається із визначенням сутності ЖЦ. Плутанина у трактуванні поняття обумовлена прагненням науковців пояснити різницю між ЖЦ та діловим циклом (ДЦ) організації. Прибічники «біологічного підходу» вважають ЖЦ період існування організації від народження до ліквідації [4]. Інші фахівці припускають на стадії занепаду можливість підйому організації шляхом впровадження інноваційних рішень, нового напрямку діяльності або переорієнтації на новий вид бізнесу [1; 5]. Що стосується ДЦ, то він може повторювати ЖЦ у його трактуванні з точки зору «біологічного підходу», але можливо, завдяки диверсифікації діяльності, зміни географії бізнесу або його трансформації забезпечити оновлення організації, подовживши тривалість ЖЦ. Це може відбуватись на фазі занепаду, коли зафіксована тенденція до зниження основних показників діяльності, та фазі зрілості внаслідок спроможності фахівців передбачити розвиток ймовірних негативних подій, їх прагнення запобігти руйнівному впливу та зберегти організацію. Тобто спостерігається певна тотожність у трактуванні понять та виділенні стадій/фаз. Можна припустити, що організація впродовж ЖЦ може переживати один ДЦ або здійснити їх більшу кількість, скоротивши тривалість кожного [6]. Це є доцільним з економічної точки зору, адже здійснення кожного циклу дає певний прибуток. У цьому випадку, по аналогії з визначенням, наданим у [7], ЖЦ організації відображує зміну ДЦ. А своєчасне зародження чергового циклу сприяє підтримці життєдіяльності організації впродовж тривалішого періоду часу [8]. Кожна стадія/фаза ЖЦ/ДЦ організації

заслужує уваги та аналізу можливостей організації для здійснення ефективної діяльності. Фази ДЦ відбуваються у межах стадій ЖЦ. Очевидними є тотожність їх переліку та можливість повного співпадіння. Це дозволяє уніфікувати підхід до обґрунтування стратегічних цілей за фазами/стадіями, визначення особливостей управління та специфіки його інструментарію на кожній з них.

Вважаючи виправданим виділення найвагоміших підходів до визначення сутності ЖЦ шляхом об'єднання схожих думок, можна зазначити про правомірність використання поняття ЖЦ з можливістю реалізації альтернативних сценаріїв ділового розвитку організації.

Порівняння моделей ЖЦ організації, що можуть застосовуватись як інструмент їх діагностики, створюючи передумови для ліквідації поточних проблем й дозволяючи, вчасно здійснюючи стратегічні перетворення, запобігати кризам, забезпечуючи «нескінченність» розвитку, підтвердило відсутність єдиної думки щодо кількості, переліку, послідовності стадій ЖЦ, їх назв та характеристик. За результатами теоретичного аналізу нараховується понад двадцять моделей, що застосовуються для опису стадій ЖЦ. Досліджуючи різні види організацій та аспекти їх діяльності, науковці заперечують можливість визначення чіткої кількості стадій та послідовності їх проходження, що обумовлено специфічними умовами функціонування, фокусом та ключовими характеристиками змін на кожній стадії. Виділяючи від двох до десяти стадій ЖЦ, дослідники найчастіше поділяють його на чотири-п'ять стадій. Більшість з них, намагаючись відобразити початок та завершення функціонування організації, схиляються до виділення стадій народження та ліквідації. Однак, деякі моделі не містять стадії ліквідації, що пояснюється можливістю реанімувати організацію та попередити стадії занепаду й ліквідації шляхом правильно обраної стратегії та технології управління. При цьому пропонуються різні заходи для відродження, що змінює перелік та рівень складності управлінських завдань, обумовлює нові вимоги до знань, вмінь та навичок керівників.

Тобто прийняти за єдино можливий висновок про завершеність ЖЦ шляхом ліквідації та застосовувати його до усіх організацій є недоцільним. Слід приймати до уваги умови зовнішнього середовища, індивідуальні внутрішньо-організаційні характеристики. Більш вірним є твердження науковців, які схильні кінцевою стадією ЖЦ вважати як ліквідацію, так і оновлення з кардинальною зміною стратегічних орієнтирів розвитку. Отже, можна констатувати наявність двох концептуальних підходів: 1) поняття ЖЦ організації ототожнюється із загальною тривалістю її життя; 2) орієнтує охоплення загальною тривалістю організаційного життя (ЖЦ) декількох ДЦ, що є більш обґрунтованим, адже ймовірним вважається періодичне відродження організації за рахунок ефективної реорганізації, коригування стратегії, удосконалення структури управління, розширення асортименту продукції

або послуг їх інноваційними видами та відповідного підвищення конкурентоспроможності [9].

Проходження кількома ДЦ впродовж існування організації досягається шляхом удосконалення механізму прийняття управлінських рішень, що, незважаючи на можливість криз на різних стадіях, сприяє оновленню та відродженню організації, переорієнтації її діяльності у бік більш перспективного напрямку. Визначення актуальної для організації стадії, що дозволяє побачити динаміку її розвитку, є корисним з огляду на забезпечення ефективної діяльності, адже дозволяє судити про своєчасність управлінських рішень, надаючи необхідну інформацію про типові ризики, а також можливі методи їх попередження й усунення впливу. Переходи від однієї стадії ЖЦ до іншої стають більш передбачуваними. Розуміючи актуальну стадію розвитку та приймаючи відповідні їй рішення, керівник цілеспрямовано уникає ризику потрапляння організації у ситуації, що характеризуються неузгодженістю стратегічних напрямів й поточної діяльності з цілями стадії ЖЦ, та покращує ринкові позиції організації.

Література:

1. Домбровський В. С., Пластун О. Л. Врахування фази життєвого циклу підприємства як чинника попередження його банкрутства. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 9 (99). С. 113–120.
2. Наливайченко С. П., Шагурова Ю. С. Життєвий цикл організації та його роль у розвитку підприємства. *Культура народів Причорномор'я*. 2011. № 214. С. 51–54.
3. Синявська О. О. Застосування теорії моделей життєвих циклів організацій при визначенні стилю управління. *Європейські перспективи*. 2012. № 3. Ч. 3. С. 192–195.
4. Кузнецова І. О., Сокурєнко І. А. Стадії життєвого циклу малого підприємства: характеристика та специфіка прийняття управлінських рішень. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2019. № 1 (69). С. 179–188.
5. Васильківський Д. М. Діагностика етапів життєвого циклу підприємства як основа формування стратегії підвищення економічного потенціалу підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2014. № 4. Том 2. (216). С. 97–100.
6. Грузіна І. А. Дослідження стадій життєвого циклу у контексті впливу на структуру компетентності організації. *Економічний простір: Збірник наукових праць*. 2023. № 187. С. 97–103. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/187-16>.
7. Adizes I. *Managing Corporate Lifecycles: How Organizations Grow, Age And Die*. Mumbai: Embassy Books, 2014. 460 p.
8. Gruzina I., Lepeyko T., Lohinova K., Pererva I., Myronova O. Determining directions for transforming the organization's competence structure depending on its life cycle stage in the context of enabling effective operation in the market. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2024. № 2/13(128). P. 91–102. DOI: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2024.300910>.
9. Porter M. E. *The Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. N.Y.: Free Press, 1985. 592 p.